

*Руслан Володимирович Багінський,
аспірант відділу міжнародного права
та права Європейського Союзу
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
ORCID: 0009-0006-2512-8010*

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРЯДКУ: ВИКЛИКИ УЗГОДЖЕНОСТІ

Постановка проблеми. У добу глобалізації міжнародне право дедалі активніше проникає у національні правові системи держав, створюючи нові виміри правореалізації. Водночас зростає актуальність проблеми узгодженості між міжнародно-правовими нормами та нормами національного права. Попри обов'язок держав дотримуватися взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань у формі відповідних норм, механізми імплементації залишаються неоднорідними, що породжує правові колізії, суперечності та виклики правозастосовній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі правореалізації приділялася увага у значній кількості досліджень вітчизняних науковців, зокрема, таких як С. Бобровник, Ю. Шемшученко, Ю. Бесага, О. Богініч, В. Дудченко, Є. Кубко, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин та ін. Водночас розгляд проблеми правореалізації в контексті міжнародного права, як правило, має більш побіжний характер і потребує подальшої наукової розробки.

Метою статті є з'ясування природи правореалізації міжнародного права як складного феномена, що поєднує юридичну, інституційну та ціннісну складові, а також виявлення викликів, пов'язаних із забезпеченням узгодженості між міжнародно-правовими нормами та національним правопорядком.

Виклад основного матеріалу. Загалом, визначаючи поняття правореалізації виходимо з того, що воно передбачає безпосереднє втілення приписів права в діяльність суб'єктів права [1, с. 787]. Водночас, поширюючи це поняття і застосовуючи його до міжнародного права та його норм, необхідно враховувати, що «складність проблеми реалізації норм міжнародного права детермінована передусім самою специфікою міжнародного права як особливої правової системи ... Цією специфікою визначається ... і процес правореалізації в міжнародному праві» [2, с. 11]. Тож правореалізація міжнародного права виявляється явищем, що також охоплюватиме не тільки безпосередню реалізацію норм, а й процес втілення норм міжнародного права в національному правопорядку шляхом їх імплементації, адаптації, трансформації або інкорпорації.

Реалізація міжнародного права постає як багатофакторне і поліструктурне явище, що охоплює не лише безпосереднє застосування міжнародно-правових норм суб'єктами права, а й інституціоналізований процес «вкорінення» цих норм у національні правові системи.

У зазначеній парадигмі правореалізація міжнародного права набуває значення структуруючого елементу правової взаємодії між глобальним і внутрішньодержавним рівнями регулювання. Вона не є спрощеною до механічного відтворення міжнародного зобов'язання в національному акті, а постає як процес правової інкорпорації, в якому здійснюється юридична трансформація змісту норм з урахуванням національних правових традицій, ієрархії джерел права, конституційної ідентичності та функціонального призначення норми в міжнародному контексті.

Реалізаційний потенціал міжнародно-правових приписів актуалізується на декількох рівнях:

– нормативний рівень – прийняття законодавчих чи підзаконних актів на виконання міжнародних зобов'язань (наприклад, ратифікація міжнародних договорів, внесення змін до внутрішніх законів з метою узгодження з міжнародними стандартами);

– інституційний рівень – діяльність органів державної влади щодо забезпечення реалізації міжнародних норм через адміністративні, судові чи інші механізми;

– юрисдикційний рівень – тлумачення і застосування міжнародних норм національними судами, зокрема через доктрину прямої дії міжнародних договорів або через інтерпретативне звернення до норм міжнародного права як до еталонів для вирішення спорів.

Така «рівневість» правореалізації міжнародного права значною мірою виходить із концепції «інтерналізації міжнародного права». Інтерналізація міжнародного права – це процес, за допомогою якого держави інкорпорують міжнародне право у своє внутрішнє законодавство. Хоча ратифікація міжнародного договору або прийняття принципу звичайного міжнародного права технічно зобов'язує державу дотримуватися правила, загальновизнано, що для коректного впровадження міжнародного права воно має бути інтерналізоване на національному рівні. Це необхідно, оскільки суб'єкти повинні мати певне зобов'язуюче відчуття обов'язку перед законом, перш ніж він почне розглядатися як відповідний стандарт поведінки. Інтерналізація міжнародного права у внутрішнє законодавство може стосуватися як формальних міжнародних законів, таких як положення договору, так і інкорпорації ширших міжнародних норм, незалежно від того, кодифіковані вони в письмовій формі чи ні [3]. Правослужняні держави інтерналізують міжнародне право, включаючи його до своїх внутрішніх правових і політичних структур за допомогою виконавчих дій, законодавства та судових рішень, які враховують та інкорпорують міжнародні норми [4, с. 206].

Необхідно підкреслити, що правореалізація у сфері міжнародного права істотно відрізняється від класичної реалізації норм національного законодавства: вона має метаюридичний вимір, оскільки передбачає міжсистемне співіснування правових порядків, які можуть ґрунтуватися на різних концептуальних основах – нормативістських, плюралістичних, конституціоналістських тощо.

Крім того, правореалізація міжнародного права виявляє себе не лише як інструмент позитивного впливу на національні правові системи, а й як індикатор їхньої здатності до інституціональної відкритості, правового діалогу та рецепції універсальних правових цінностей. З огляду на це ступінь і якість правореалізації міжнародного права можуть правомірно розглядатися як один із критеріїв інтегративної спроможності національного правопорядку в умовах глобалізованого нормативного простору.

Особливість правореалізації міжнародного права полягає ще й у тому, що вона завжди здійснюється у трикутнику «міжнародна норма – національний механізм – суб'єкт реалізації», де кожен елемент зумовлює специфіку процесу. Залежно від правової системи держави, співвідношення цих елементів може варіюватися – від безпосереднього застосування (у моністичних системах) до складних трансформаційних процедур (у дуалістичних).

Крім того, правореалізація міжнародного права не обмежується лише державами як суб'єктами міжнародного права: дедалі більше уваги приділяється ролі судів, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб, які в окремих випадках виступають як реалізатори міжнародних норм. Це підтверджує сучасна практика, наприклад, застосування стандартів Європейського суду з прав людини в рішенні національних судів навіть без прямої норми закону. Іншими словами, суд не застосовує міжнародне право напяму, а залучає його як інтерпретаційний ресурс, щоб гарантувати логіку, сумісність і ціннісне узгодження з глобальними стандартами.

Окремої уваги заслуговує феномен правореалізації через «м'яке право». Як зауважується, воно виконує функцію правового орієнтира у сферах, де формальне імплементування ускладнене або політично небажане. Хоча норми «м'якого права» (soft law) не можуть безпосередньо слугувати підставою для позову, вони мають як легітимізуючий, так і делегітимізуючий прямий вплив. Навіть державі, яка відхилила певний інструмент «м'якого права», надзвичайно складно стверджувати, що поведінка, яка відповідає йому з боку тих, хто його прийняв, є нелегітимною. Незважаючи на відсутність доктрини застарівання в міжнародному праві, легітимність раніше існуючої норми міжнародного права може бути підірвана принципами «м'якого права», що з'являються [5, с. 866].

Це особливо характерно для сфер, де міжнародне право демонструє високу динаміку (права людини, екологія, цифрова безпека, гендерна рівність), але де складність досягнення обов'язкових міжнародних договорів спричинила інтенсивний розвиток м'яких норм. У таких випадках право-

реалізація фактично відбувається через рецепцію ціннісних і нормативних орієнтирів, які формуються soft law-інструментами.

Така правореалізація проявляється через:

- інтерпретацію норм національними судами з огляду на міжнародні стандарти;
- використання міжнародних рекомендацій і декларацій у нормотворчості;
- адаптацію управлінських і адміністративних практик до стандартів, закріплених у актах «м'якого права».

Це, по суті, інтерпретативна правореалізація, що функціонує як міст між міжнародними нормами та внутрішнім застосуванням.

У сучасній міжнародно-правовій доктрині правореалізація розглядається не лише як процес, що завершує нормативну дію міжнародного зобов'язання, а й як форма інституційного та культурно-правового визнання міжнародного права в межах національного простору. Вона охоплює як формальні юридичні акти (наприклад, прийняття закону на виконання договору), так і неформальні практики правового впливу, які виявляються у поведінці публічних органів, рішеннях судів, а також у правосвідомості.

Цей підхід розвивається у концепції «взаємодіючого права», за якої право стає ефективним не тоді, коли воно лише імплементується, а коли воно визнається легітимним і підтримується стійкими соціальними практиками. Відповідно правореалізація міжнародного права передбачає не лише внутрішнє нормативне узгодження, а й створення умов для повторюваного, інституційно підтримуваного виконання норм [6].

Цінним у цьому контексті є й підхід конституціоналізації міжнародного права, тобто перенесенні фундаментальних міжнародних принципів (прав людини, правовладдя, демократичного легітимізму) в конституційний вимір національних систем. Отже, реалізація міжнародного права проявляється не лише у «включенні» норми, а й у перетворенні міжнародного зобов'язання на частину національного правопорядку. Тож погоджуємося з думкою, що «в умовах глобалізації та ускладнення суспільних відносин класичні концепції монізму та дуалізму вже не можуть повноцінно пояснити взаємодію міжнародного та національного права. Натомість багаторівневий конституціоналізм пропонує новий підхід, який виходить за межі окремих держав і спрямований на захист інтересів як глобальної спільноти, так і окремих індивідів» [7, с. 166].

Крім того, важливо зважати на функцію правореалізації як механізму системної легітимації державної влади в умовах міжнародної підзвітності. Зокрема, реалізуючи міжнародні норми, держава не лише виконує зовнішнє зобов'язання, а й посилює внутрішню легітимність, демонструючи відповідність універсальним стандартам, таким як недискримінація, доступ до правосуддя чи належне врядування. У цьому сенсі правореалізація перетворюється на інструмент правового самовизначення держави, що формує її ідентичність як учасника міжнародного правопорядку.

Висновки. Реалізація міжнародно-правових норм у національному правопорядку є багатовимірним процесом, що виходить за межі формального нормативного відтворення міжнародних приписів. Вона включає інституційну адаптацію, інтерпретативне залучення, рецепцію ціннісних імперативів і трансформацію внутрішньої правової логіки під впливом глобальних стандартів. Як показує аналіз сучасних досліджень, ефективна правореалізація можлива лише за умови поєднання юридичної зобов'язаності з нормативною легітимністю та соціальною підтримкою. Узгодженість між міжнародними та національними нормами у XXI ст. постає не як формальна відповідність, а як результат багаторівневої взаємодії правових систем, що ґрунтується на принципах взаємного визнання, діалогу та правової відкритості. Тому подальше дослідження правореалізації міжнародного права повинно враховувати не лише традиційні інструменти імплементації, а й нові форми правової інтерпретації, конституціоналізації та глобального адміністративного впливу.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
2. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права. Київ, 1980. 318 с.

3. Zartner, D. Internalization of International Law. Oxford Research Encyclopedia of International Studies. 2020. September 28. URL: <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-225> (дата звернення 28.05.2025).
4. Harold Hongju Koh. The Roscoe Pound Lecture: Transnational Legal Process. Nebraska Law Review. 75. 1994. P. 181–207.
5. Chinkin C. M. The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. International and Comparative Law Quarterly. 1989. Vol. 38, no. 4. P. 850–866. URL: <https://doi.org/10.1093/iclqaj/38.4.850> (date of access: 28.05.2025).
6. Toope S. J., Brunnée J. Legitimacy and Legality in International Law: An Interactional Account. Cambridge University Press, 2010. URL: 10.1017/CBO9780511781261 (date of access: 28.05.2025).
7. Пирога І. С., Белов Д. М. Конституціоналізація міжнародного права: теоретико-правовий аналіз. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. Вип. 6. С. 164–169.

References

1. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk / za red. akad. NAN Ukrainy Yu. S. Shemshuchenka. 2-he vyd., pererobl. i dopovn. Kyiv: Vyd-vo «Yurydychna dumka», 2012. 1020 p.
2. Haverdovskyi A. S. Implemetatsiya norm mezhdunarodnoho prava. Kyiv, 1980. 318 p.
3. Zartner D. (2020, September 28). Internalization of International Law. Oxford Research Encyclopedia of International Studies. URL: <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-225> (date of access: 28.05.2025).
4. Koh H. H. (1994). The Roscoe Pound Lecture: Transnational Legal Process. Nebraska Law Review, 75, 181–207.
5. Chinkin C. M. (1989). The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. International and Comparative Law Quarterly, 38(4), 850–866. <https://doi.org/10.1093/iclqaj/38.4.850> (date of access: 28.05.2025).
6. Toope S. J., & Brunnée J. (2010). Legitimacy and Legality in International Law: An Interactional Account. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511781261> (date of access: 28.05.2025).
7. Pyroha I. S., Bielov D. M. (2024). Konstytutsionalizatsiia mizhnarodnoho prava: teoretyko-pravovyi analiz. *Analichno-porivnialne pravoznavstvo*, no. 6, pp. 164–169.

Багінський Р. В. Реалізація міжнародного права в національному правопорядку: виклики узгодженості

У статті досліджується правореалізація міжнародно-правових норм як складний міжрівневий процес нормативного, інституційного та інтерпретативного втілення міжнародних зобов'язань у національному правопорядку. Автор аналізує правореалізацію не лише як інструмент імплементації норм, а й як багатоаспектну форму правової взаємодії між глобальним і національним правовими порядками. У фокусі дослідження – концепції інтерналізації, soft law, судової рецепції, правової адаптації, що засвідчують плюралістичний і динамічний характер сучасної правореалізації. Окреслено специфіку національних механізмів реалізації міжнародного права в умовах конституційного примату, а також роль судових інституцій у формуванні усталеної практики інкорпорації. Доведено, що правореалізація виконує не лише технічну, а й легітимізаційну функцію, будучи індикатором правової ідентичності держави та її нормативної сумісності з міжнародним правопорядком. Вона постає як ключовий механізм інтеграції національного права у глобальний нормативний контекст.

Ключові слова: міжнародне право, правореалізація, імплементація міжнародних норм, інтерналізація, трансформація норм, м'яке право, інтерпретативне застосування, узгодженість правових систем, глобальна правова інтеграція.

Baginskyi R. V. Realisation of International Law in the National Legal Order: Challenges of Coherence

This article provides a comprehensive analysis of the realisation of international legal norms within national legal systems, with particular focus on the conceptual and structural challenges related to normative coherence. The author examines realisation not as a static or merely formal process, but as a complex and evolving phenomenon shaped by legal, institutional, and interpretative dimensions. Realisation of international law encompasses a wide range of mechanisms, including incorporation, transformation, adaptation, and internalisation. The doctrinal frameworks of monism and dualism, the constitutional hierarchy of norms, and national legal traditions influence these mechanisms.

Drawing on contemporary international legal theory, the study emphasises the importance of internalisation as a condition for the effective functioning of international law at the domestic level. Internalisation is interpreted not

only as a legal technique but as a normative process whereby international norms become embedded in national legal and political consciousness. This includes the use of global standards in legislative reform, executive practice, and most notably, judicial reasoning.

The article further explores the growing relevance of soft law in the process of realisation. Soft law instruments – declarations, guidelines, principles – though not legally binding, exert significant normative influence. They provide orientation in areas where hard law is lacking or politically sensitive, such as environmental law, human rights, and digital governance. Their incorporation into administrative practices, policy design, and judicial decisions reflects an emerging layer of normative realisation that transcends strict positivist models.

Realisation is also understood as a vehicle of legal legitimacy. The degree to which a state realises international legal obligations reflects its openness to normative pluralism and its alignment with global legal standards. Moreover, the process of realisation contributes to the legal identity of the state by shaping its constitutional narrative and value system by transnational principles such as the rule of law, human dignity, and democratic accountability.

In conclusion, the article argues that the realization of international law must be viewed not only through the lens of legal effectiveness but also as a measure of normative integration, institutional adaptability, and constitutional compatibility. It is a multidimensional and dynamic process that bridges international legal authority with domestic legal autonomy, functioning as both a technical and symbolic instrument of legal development in a globalized legal environment.

Key words: International law; Realisation of law; Implementation of international norms; Internalisation; Transformation of norms; Soft law; Interpretative application; Coherence of legal systems; Global legal integration.

DOI: 10.33663/2524-017X-2025-16-354-358